

kada je u pitanju »srašćivanje« čovjeka i svijeta, kada zdvajamo i dvojimo: organsko-neorgansko, živo-mrtvo, dok Vujić razliku ukida, nalazeći u toj ukinutosti pokretnički element trajanja u prostoru i vremenu – »izlučivši dom iz sopstvenog mesa«.

Prvi stihovi ove pesme opominju i nasilno unose tačku izvan promatrane celine (tačku povijesti), tačku koja okuplja i svojim zajedništvom problematizira nazivnik u cilju gibanja ka traženju unutrašnjeg smisla (koji se u celinu unosi). To puživo jestvo bivstvuje na svoj način i razlikuje se od postojanja samo ukoliko nije riječ o pužu nego o biću koje je spremno da svoju individualnost kroz čin žrtve (izlučiti nešto iz mesa je žrtva, koja nadživljava sam čin) ostvari na planu organizacije, takvo zajedništvo na kojem se recimo, stihovi iste pesme neće moći tumačiti u horizontu konačnog i jednom za sva vremena ostvarenog identiteta:

»Izjavljujem puž nema veze sa arhitekturom  
on je slobodan zidar«

nego kao neprestano traganje za onom tajnom koju zovemo čovjek. Čovjek je tajna, za sebe, po sebi i iz sebe, ono što puža kroz izlučivanje čini pužem, čini jednim s njim samim, to jedinstvo u biti čovjeka razdvaja od njega saog i goni ga ka neprestanom iznalaženju novih arhitekturnih razlika koje utemeljuju smisao samog življena, postojanja i, konačno, samog traženja:

»Pošto nisam pronašao  
izvančulni oslonac  
odlučio sam se za suprotni postupak  
povukao sam liniju iz života.«

Vujić je ovom knjigom povukao raskošnu i bogatu liniju. Knjiga »Sastavljeni jezici« po mnogu čemu ide u vrh izdanja za 1981. godinu.

## MOMIR VOJVODIĆ: »GROBOSLOVI RODA KURJAČKOGLA«,

Izdanje autora i prijatelja, Titograd 1981.

Piše: Vuk Milićević

Knjigom pesama »GROBOSLOVI« Momir Vojvodić je započeo zanimljivu pesničku avanturu – u narodnoj legendi i predanju našao je neiscrpan izvor stvaralaštva. U želji da otrgne od zaborava dobre primere zavičajne fantastike, iskazujući se jezikom te fantastike, Vojvodić je uspeo i tematski i formalno da uboliči neke fenomene narodnoistorijske podsvesti. S jasnom usmerenošću takvoj programskoj orijentaciji, Vojvodić je objavio knjigu pesama »GROBOSLOVI RODA KURJAČKOGLA«. Ove dve knjige istog tematsko-stilskog iskaza čine zaokrugljenu pesničku celinu, istog su umetničkog osećanja.

Za upućenje čitaoca ova će knjiga biti interesantna po prirodi Vojvodićevog lirskega deseteračkog distila. Vrednost takvog lirskega evociranja sastoji se u jedinstvu značajnog i ritmičko-melodijskog, u pesnikovoj želji da se muzikalnošću stila približi i narodnoj i narodskoj pesmi, a odolevajući velikom iskušenju, da ostane veran vlastitom načinu iskazivanja. U tom smislu, očigledno, postoje mostovi između ove knjige i najčistijih oblike narodne lirike. Vojvodićev lirske deseterac sjedinjuje reči i muziku, sintaksički i muzički bogat, potvrđuje vrednosti nepresušnog vrela zvanog – čudo lirike. Jedinstvo lirske raspoloženja u zbirci »GROBOSLOVI RODA KURJAČKOGLA«, pre svega, govori o umetnički istačanom odnosu pesnika prema materijalu koji obraduje. Nošen lirsom maticom, Vojvodić ne posustaje, niti se identificira s lirskega materijalom da bi ga na pesnički način mogao interpretirati. Naprotiv, on zadržava elementarnost lirskega materijala, na sebi svojstven način osmišljavajući ga simbolikom. Takav stvaralački odnos prema životnom materijalu, svekako, izgraden i zreo, sačuvao je pesnika od ponavljanja određenih lirskega klišea i nepotrebognog uprošćivanja pesničke sadržine.

Posle čitanja »GROBOSLOVA RODA KURJAČKOGLA« neumoljivo nam se nameće sudbinski eho legende i narodnog predanja. U svakom slučaju, Momir Vojvodić je umešnošću zapisivača tragao za velikim sudbinama »malih« ljudi, osluškivao živu reč legende, lokalnog rodomoslavlja, predanja, i veštice transponovan u pesmu. Vojvodićev zapisivački duh vidljiv je samo u meri koja mu omogućuje da prepozna istorijsku podlogu legende i predanja, i da je dubinom lirskega polimanja potčini i zgušnuto iskaže u pesmi. To odslikavanje prošlosti u individualnoj svesti pesnika vrednije je, tim pre, što je originalno i živopisno, što se doba patrijarhalne kulture uverljivo zadržalo u pesničkom jeziku.

Slojevit izgrađen Vojvodićev pesnički iskaz polazi od faktografskog, da bi preko folkorne fantastike dosegnuo vrhunac u humoru i ironiji. Ima u ovim pesmama nešto jetko i zajedljivo, kao i razvijen smisao za epsko kazivanje.

Nesumnjivo, Vojvodić je sposoban da dočara doba patrijarhalnog mita, da ljudske drame uboliči jednostavno, dajući im petinu univerzalnog. Bogatim jezikom, autor ove vredne i osobene knjige pesama uspeo je da otrgne od zaborava segmente lokalnog mita. Uzdižući ih iznad lokalnog snagom pesničke reči, pesnik je tu gradu oplemenio širim značenjima.

## ŽELJKO IVANKOVIĆ: »UTRKA PUŽEVA«, Sarajevo 1982.

Piše: Tvrđko Kulenović

U pjesmama Željka Ivankovića ima nečega po čemu on podseća na velikog argentinskog pisca Horhe Luisa Borhesa. Ima, već u prvoj po redu

pesmu (nacrt za babilonsku rapsodiju), i »babilon« i »biblioteka«, a postoji, u zbirci, i (bar) jedna »čisto borhesovska« pesma, moj pogled na svijet:

»da se razumijemo –  
svijet ne postoji  
ni uobrazila o njemu  
sve je laž  
nas nepostojecih  
i onih koji nisu  
postojali a učili  
su nas obmanama«

Međutim, ovde nije reč o ovoj vrsti srodnosti, nije reč ni o preduzimanju karakterističnih borhesovskih pojmove, ni o (talentovanom) usvajaju borhesovskog agnosticizma »uvijenog« u snažne i ubedljive umjetničke forme. Nije opšte reč o srodnosti Ivankovićeve poezija s Borhesovim pripovatkama, nego upravo o srodnosti dveju poezija koja se pokazuju naročito na planu artikulacije: i jedna i druga poezija je mudra, misaona i mirna. Ovim se, razumljivo, ne želi insinuirati nekakvo »epigonstvo«; želi se samo reći da među mnogim modelima mirne i misaone poezije koji postoje u našem vremenu Borhesov model možda najviše odgovara Ivankovićevu poeziju. Zatim je takođe jasno da se ove odredbe – mirnoća i misaonost – ne odnose na isti način na svaku pesmu i svaki deo Ivankovićeve knjige, već pre svega da sugeriraju njen opšti ton, jer je knjiga veoma vešta, čak bi se reklo »dramaturški« komponovana, počinjući mirnim tonalitetima (ZACELJENJA), da bi preko ubrzavanja (UTRKA PUŽEVA, ZAPISI) došla do svog »dramskog vrhunca« u lirsко-misaonoj ustretalosti (NOVE JEREMIJINE TUŽALJKE, OSIPANJA) i ponovo se smirlja u opšervaciji (OBLACI).

I misaonost i smirenost navode se ovde, očigledno, kao pozitivna određenja, bolje reći kao pozitivno određenje, jer ono što je naročito značajno u ovoj poeziji to je njihova uspešna spreng. Ima, naime, u Ivankovićevoj knjizi pesama koje su na jedan potpuno »klasičan«, bogdanopopovićevski način (mada iz našeg vremena) kompletno dovršene, oblikovane, »cele lepe«. Takva je, na primer, izvanredna »Metamorfoza«:

»Južno se voće uzaludno  
na stolu gospodovom  
otima svojim bojama  
glasovir  
neće dosegnuti alkemiju  
svemirske glazbe  
niti žest trublji  
jerihonskih  
pa ipak se uzmak tjelesa  
pred bojama i zvucima –  
ne može razjasniti.«

Ima, takođe, mesta gde poetska misaonost nije dovoljno originalna i gde gotovo pada na nivo prepričavanja diskurzivnih trivijalnosti. Ono što, u takvim slučajevima, ipak »aspava« Ivankovićevu poeziju, jeste njena smirenost, odsustvo pretencioznosti i kačperstva, one osobine tako karakteristične za lošije pesnike – da se orednja misao »popravlja« jeftinim efektima.

S druge strane, tamo gde se emocije u Ivankovićevu poeziju jače pokrenu i ton joj se uzburka, misaonost stoji uz njih kao regulator, kao opomena da se u tome ne ide predaleko. Jer i ta misaonost – što je kod pesnika i prirodnog i nužno – ne podrazumeva goli izričaj nego ton, boju koja se opet dobija učešćem neke vrste emocije, a ona, međutim, nije »angažovana« nego »objektivna«. Kod Ivankovića je to neka vrsta sete koja je daleko od toga da se pretvori u tugu, već je objektivna, »flosofska« seta, ona »melanholijskih stvari« koja je poznata dobrim i predanim posmatračima. Takvih pesama u kojima je izvestan dramski uzlet pesničkog temperamenta zauzavljen, to jest oblikovan ovakvom »objektivnom setom«, ima naročito u centralnim delovima knjige (ZAPISI, NOVE JEREMIJINE TUŽALJKE, OSIPANJA) i tu Ivankovićeva poezija ostvaruje svoju najveću gustinu i vrsttinu, svoj najviši kvalitet. Primera takvih fragmenata ili čitavih pesama moglo bi se dosta navesti; takva je, na prvom mestu, već i naslovom karakteristična »(obuzdan se prepoznejem)«, pa zatim »(sva bol u nama)«, »(opet sam bio)« itd., ali na skušenom prostoru prikaza dovoljnu ilustraciju može pružiti i sjajna minijatura »(o životu zapis)« kojom se završava odeljak »ZAPISI«:

»mirotvorac se smilova algama  
i obezglevi malodušne  
tragedijom stvaranja.«

## TATJANA LUKIĆ: »POVIJEDANJE, ZAČETAK POJA«

»Matica srpska«, Novi Sad 1981.

Piše: Zoran Đerić

Razmišljanje o psmama Tatjane Lukić, kao o psmama koje se bave problemima melodije i jezika, nose čudan ritam, čarobnu leksiku i, često, narodnu sintaksu, pomalo arhaičan ton i drhtavost u glasu, neizbežno nas vodi Momčilu Nastasijeviću. Naravno, ne možemo ih (i nećemo) poreediti, niti poricati Tatjaninu osobenost, već samo usmeriti pažnju na bliskost, neobičnost i liričnost.

Oslabujući se od seksualne, plotske i genetičke uzdržljivosti Tatjana Lukić obogaćuje svoju poeziju čudnim i pomalo nastranim slikama. U takvim, uistinu retkim, momentima, podiže se iznad opštosti tematike i prepoznatljivost motiva – čistim lirskega osećanjem i smelošću govora – do